

Božo Škerlj:

NEKATERE RASNE KARTE EVROPE PO L. 1920.

Ni lahko, podati kritičen pregled rasnih kart, ne morda radi preoblega materijala, temveč radi velike neenotnosti. Zato že v začetku povdarjam, da ta pregled ne more biti popoln ter prosim, da se to blagohotno vpoštevava. Za podrobnejšo presojo, ki bi bila vrlo zanimiva in morda stvari v korist, je seveda tudi prostor za referat premajhno odmerjen.

Neenotnosti niso krivi toliko geografi, ki rišejo rasne karte, marveč bolj antropologi, ki se ne morejo zediniti niti o številu ras v Evropi, niti o njihovih imenih. Vkljub temu je antropologija danes že tako daleč, da morajo njene najnovejše izsledke vpoštevati tudi geografi, kakor omenja uvo doma n. pr. A. Fischer. Res se vidi v novejši geografski literaturi tendenca vpoštevati in za rasne karte vporabljati rezultate antropologov. Tako je prišla novejša geografija zmeraj bolj na novo, čisto rasno-antropološko področje, poleg starega etnološkega, ki je še nedavno pogosto nadomeščalo i biološko razvrstitev človeštva (še A. Fischer v izdaji Hickmannovega atlanta iz l. 1924, torej leto po prvi izdaji Baur-Fischer-Lenzove in Güntherjeve knjige). To povdarja n. pr. Philippson jako pravilno (na str. 42) ter podaja odlično in z globokim razumevanjem sestavljen pregled evropskih ras — brez karte, ki bi itak ne bila jasna, kakor sam avtor omenja. Tudi on temelji na Ripleyu in predvsem na Denikerju, kakor se sploh bolj in bolj vračamo h genijalnemu Rusu, ki je že l. 1900. silno bistro presodil evropske rase. Izdal je tudi eno prvih rasnih kart Evrope, ki pa, žal, v izdaji iz l. 1926. napram prvi ni nič izpopolnjena. Vendar je zarisal svojih šest ras tako, da moremo smatрати ta zemljevid kot osnovno rasno karto Evrope. Morda tehnično ni čisto praktična, ker se jako neokretno ponazoruje mešanje. Zanimivo pa je, da je razen Ogrske, skoro vsega Balkana ter velikih predelov Rusije tudi Irska, Anglija, srednja Švedska in največji del Prusije — bel; Deniker si torej tam ni upal zarisati ras¹). Če pa pogledamo n. pr. njegovo še pri Busch anu l. 1923. objavljeno karto telesne višine, opazimo — Prusijo belo, torej neznanol Prav tako je s karto lobanjskih indeksov, ki jo (po Denikerju) priobčuje Fischer l. 1923. (str. 147). Telesna višina pa je doslej važen rasni znak. Güntherjeve karte rasnih znakov (1924.) moramo sprejeti z veliko rezervo, čeprav ali

¹) Dandanes so n. pr. balkanski narodi predvsem po Weisbachu, pa tudi po Lebzelterju i. dr. že precej preiskani. Prav tako tudi Švedska, nekaj več Rusije i. t. d. Nemške vojne vjetnike (tudi iz severne Nemčije) je meril Anglež Parsons (po Güntherju), i da vendar severna Nemčija še ni tako preiskana kakor južna. Güntherju se razen tega zdi Parsonsova Nemčija premalo nordijska (Str. 205. Rassenk. d. deutschen Volkes).

ravno ker nimajo nič belih lis; on namreč ne navaja nikjer točnih statističnih podatkov, da bi se mogli prepričati o pravilnosti²⁾.

Leta 1923. je izdal Boule rasno karto Evrope na podlagi zemljevidov Ripleya in Madisona Granta. Ta zemljevid kaže samo tri rase: nordijsko, alpsko ter sredozemsko. Dinarska, ki je dandanes takorekoč že vse-skozi priznana, vsaj pri vseh slovanskih in nemških avtorjih, je prišleta alpski, s čimer se na podstavi točno dognanih antropoloških dejstev pač ne moremo strinjati³⁾. To karto moramo raz antropološko stališče odkloniti. Druga karta iz istega leta je zemljevid E. Fischerja, priznanega nemškega antropologa, tehnično in tudi strokovno brez dvoma eden najboljših. Edino s tem, da ni zarisana vzhodna rasa, se ne moremo strinjati. Kakor znano, E. Eischer te rase sploh ne priznava; vprašanje pa je, ali je njegovo mnenje zadostno vtemeljeno. Tehnično spada karta gotovo med one, ki so služile za osnovo raznim drugim.

Iz l. 1924. je Kraitschekova karta, ki priznava tudi vzhodno raso. Raz antropobiološko stališče je boljše. Za podlago ji je služila Fischerjeva karta. Toda vzhodna rasa ni zarisana tako daleč v Srednjo Evropo, kakor ji pravzaprav gre. Kajti kakor Schlaginhaufen za Švico (18'4%), jo je dognal referent tudi za Slovenijo (približno 20%?). Druga karta iz tega leta je Hauserjeva, ki je, ne glede na čisto neznanstveno podstavo, precej drugovrstna. Prvič ima barvasta karta te vrste tehnično slabost, da se mešanje ne dá pregledno in vsaj približno pravilno naznačiti (ima torej čisto neprirodne ostre meje), drugič pa niti razdelitev ras na njej ne ustreza izsledkom vede. Vzhodni rasi sicer pušča dosti mesta, toda nikakor ne pravilno. Tudi to karto moramo torej odkloniti. — Tretja iz istega leta je Güntherjeva rasna karta (ne sme se zamenjati z zgoraj omenjenimi kartami rasnih znakov!), ki je razmerno dobra, dasi je avtor precej politično orijentiran⁴⁾; njena prednost je predvsem, da zarisuje rase samo v njenih središčih in najbližji okolici, torej tam, kjer so najgostejše naseljene. Ostala ozemlja pušča bela. Avtor priznava tudi vzhodno raso, ki je pa, enako kot alpsko, ne zarisuje popolnoma pravilno. Karta bi pač potrebovala poprave v tem smislu, da bi se zarisalo le središča rasnih aglomeracij in sicer šele po določenem odstotku gostote (recimo najmanj 75% vsega prebivalstva) ter na podstavi točnih znanstvenih antropoloških opazovanj.

Iz leta 1926. in 1927. sta drugi neizpremenjeni izdaji obeh že omenjenih zemljevidov, Denikerjevega in E. Fischerjevega.

²⁾ Sploh bi se dalo na široko razpravljati, pod kakšnimi pogoji bi mogli in smeli narisati karto raznih višin, indeksov, pigmentacij i. t. d., kaj šele rasni zemljevid. Za ta del nam je lahko za vzgled pet kartic, ki jih je izdelal Halldan Bryn (po Güntherju) za norveški okraj Møre: za telesno višino, indeks glave in obraza, barvo las in oči. Podobne kartice je izdelal tudi Weisbach o Bosni. Šele na podstavi takih podrobnih studij bi smeli ustvarjati rasne karte.

³⁾ Glej tudi članek na str. 34. te številke G. v.1

⁴⁾ Günther n. pr. menda ne priznava Jugoslavije, oz. razpada Avstrije, če trdi pod neko sliko „Oberkrain (Österreich)“ (Str. 59. sl. 68. v Rassenk. d. deutschen Volkes).

Leta 1928. je izšel Ripley-Bouleov, po prof. Zarniku temeljito in vestno popravljen zemljevid, na katerem je priznana prevelika razširjenost zlasti nordijski (n. pr. pri nas, v Švici in tudi na Češkem), deloma tudi alpski rasi (n. pr. na Češkem) na račun vzhodne, ki je avtor ne vpoštevava kot samostojno. Posebno važen pa je poskus istega avtorja: za najvažnejše evropske narode je poskusil grafično ponazoriti, kako pripadajo odstotno štirim (evropskim) oz. sedmim rasam. Ta poskus bi namreč mogel služiti kot osnova rasni karti, kajti morali bi pravzaprav delati ali na ta način ali pa kakor Halfdan Bryn ter potem grafično določiti največjo centralno aglomeracijo izvestne rase.

Leta 1929. nam je končno dalo še dva zemljevida: Bansejevega in A. Fischerjevega. Bansejev je v raznih smereh pogrešen, tako, da ga je celo težko oceniti. To je zopet karta z ostrimi mejami ter hudimi strokovnimi napakami. Alpsko raso n. pr. bi pač težko dokazal na vsem Madžarskem in v Srbiji — brez mešanja. Da je dinarska rasa po mediteranski in alpski (!) ločena od prednjeazijske in armenske, lahko označimo kot hudo pogreško. Medtem ko je Hauser poskusil vsaj s krogi naznačiti mešanja, Banse⁶⁾ tega niti ne poskušal — Preostane še A. Fischerjeva karta v Hickmannovem atlasu. Karta je brez dvoma dobra. Sestoji iz barvastih črtic in znakov, ki so pregledno in za Nemca, ki priznava superiornost nordijske rase, dosti objektivno sestavljeni in zarisani. A tudi tu sega vzhodna rasa premalo daleč v srednjo Evropo. Velika prednost je, da n. pr. svetle kompleksije na Češkem razlaga z vzhodno raso, ne pa, kakor delajo ponavadi, z nordijsko; za Švico in Slovenijo je stari način še obdržal, dvomimo pa o pravilnosti takega pojmovanja (glej zgoraj!). Toda A. Fischer, ki je narisal res dobro karto, se ne bi smel spustiti v teorijo ras. Isto napako, moremo očitati n. pr. tudi Lautensachu i. dr. nestrokovnjakom! Kako more štetii dinarce (s prednjeazijci) in alpce (z vzhodnimi) med „Mongolide Haupttrasse“? Kako more k „Europäide Haupt-

⁶⁾ Naj mi bo dovoljeno mimogrede citirati par stavkov iz Bansejeve knjige, da se vidi, s kakšnim strokovnjakom imamo opraviti: N. pr. str. 76: „Die ostbaltische Rasse hat sich im Aulprall nordischer, ostischer und mongolischer Rasse gebildet“. Po tem stavku lahko sodimo, da avtorju niso znani niti primitivni antropobiološki pojmi. Dalje sledeči citati kažejo, da tudi ni informiran o drugih stvareh, o katerih pa piše s veliko gotovostjo: Na str. 376 piše o jadranski obali, da je pristop k njej iz Jugoslavije težaven, da peljeta k njej le dve železnici, „von denen die von Serajewo ausgehende Narentabahn in einem unbedeutenden und die von Agram fortführende Bahn in einem italienischen Hafen endet.“ V knjigi izdani za l. 1929. torej avtorju ni znano niti da sarajevska železnica usti v treh lukah (ne pa v eni), niti o železnicah na Sušak, Šibenik in Split. — Pri opisu Slovenije piše n. pr. (na isti strani) med drugim: „Schaf- und Ziegenzucht ist Haupterwerb“ (!). Na str. 377. pravi o Slovencih, da je to „ein hochgewachsenes, brünettes Dinarenvölkchen von Bauern und Kleinviehzüchtern, ... das im Leinenkittel seiner Arbeit nachgeht (podčrtal ref.). V nemškem Marburgu“, v nemškem „Cilli“, v „Gottschee“ ter v manjšini „Laibachs“ so Nemci in geballten Massen“ (podčrtal ref.). — Za take izdelke imajo Nemci lepo besedo „Scheinwissenschaft“. Geograf bo v tej knjigi našel gotovo še celo vrsto doslej neznanih zanimivosti. Če je vsa knjiga polna takih naukov, kakor sta le ti dve strani, ki se tičeta nas, potem se moramo le čuditi, da so jo Nemci, ki so sicer po pravici ponosni na svojo točnost, natisnili.

rasse" (?) šteti samo nordijsko in mediteransko? Ali vé avtor, kaj antropologija sicer označuje kot mongolidno raso? Kdo more n. pr. govoriti o malajski rasi ali o rasi Aino? Skoro iz vseh imen se vidi, da avtorju ni jasno, kaj je sploh rasa, čeprav jo na začetku po svoje definira. Kako more šteti „indoirance“ (?) (z rujavimi očmi) med nordijce? I. t. d. Zdi se, da mu dognani antropološki pojmi niso znani, zato pač ne bi smel posegati v teorijo druge vede. Na podoben način razdeljuje človeštvo Lautensach, toda ker ne priobčuje karte, se tu ne moremo bližje ozirati nanj.

Rasne karte naj bi risali izključno le antropologi (morda v stiku z geografii), odnosno naj bi nadzorovali njihovo risanje. Saj mora tudi karta rastlinstva in živalstva ali katerekoli stroke, ki ni naravnost geografska, bazirati na izsledkih dotičnih specialnih znanstev⁶⁾. Kar se tiče rasnih kart, se zdi, da so sploh še prezgodne. Saj danes niti med antropologi še ni dovolj enotnosti in antropologi, ako so res vestni, ne morejo narisati rasne karte drugače, nego smo naznačili, ali kakor je Günther za silo poskusil. Rasne karte doslej še niso prišle (in niso mogle priti) iz stadija poskusov in načrtov.

Med vsemi naštetimi rasnimi kartami je šest nemških iz najmlajše dobe (le dve izdelani po strokovnjakih) in samo tri (s Halfdan Brynovo, ki se pa tiče le malega dela Norveške, štiri) nenemške. Vzrok: v Nemčiji je prav zadnja leta, po „sramotnem miru“, vzcvetela „veda“, ki se ji pravi „Rassenhygiene“. Oklepajo se je posebno oni, ki se opirajo na neutemeljene, neznanstvene domisleke Gobineauja in H. S. Chamberlaina. Na podstavi nekaterih znanstvenih podatkov, ki jih pa radi napačno tolmačijo in celo potvarjajo („Ihre Schlußfolgerungen stehen von vornherein fest“, kakor pravi objektivni Weidenreich), so ustvarili novo smer, ki ji pravijo „Nordische Glaubensgestaltung“ (Clauß). Taki ljudje rišejo rasne karte, da lahko grafično pokažejo strmečemu svetu, kako je nordijska rasa razširjena po Evropi in izven nje. Iz popolnoma objektivnega naziranja ni

⁶⁾ Seveda je težko zavzeti pravilno, objektivno stališče napram še mladi antropologiji. Tudi Braun v Gerbingovem delu se naslanja na „antropološke“ izsledke, žal, skoro izključno v duhu Chamberlaina, Güntherja i. p. Priznava v tekstu samo tri rase (po Ripleyu), čeprav prevzema karto in slike „tipičnih“ predstavnikov petih ras po Güntherju. Braun je daleč od objektivnega odnošaja geografa do antropologije, kakor, ga zavzema n. pr. že pohvalno omenjeni Philippson. Samo stavka: „Wäre es zuviel gesagt, wenn wir behaupten wollten: Germane sein heißt geistig sein?“ (Str. 74) in „Ob es nur Selbstberäucherung ist, wenn wir die Behauptung wagen, wir Deutsche hätten heute das Recht, uns als die rechten Vertreter dieser nordischen Rassen zu bezeichnen?“ (Str. 44) nam dokazujeta čudno Braunovo stališče ne samo do antropologije temveč do znanstva sploh. — Lautensach, ki ima čeden kritičen pregled o rasni antropologiji, si dovoljuje razdelitev ras, ki je sploh niti sam ne zagovarja. Že, da imenuje svoje glavne rase: homo albus, homo brachycephalus, homo niger, dokazuje, da ta razdelitev ni enofna; tako se potem tudi dogaja, da šteje dinarce k mongolom (h. brachicephalus). Toda ker je nasprotje k h. brachycephalus — h. dolichocephalus, bi moral šteti k nordijcem tudi zamorce — tega logičnega sklepa iz razumljivih vzrokov (Nemeci) ne vpoštevata. Zato je tudi očitak na str. 248: „Die vorstehende rassische Gliederung der Menschheit spiegelt den ungleichen Stand der anthropologischen Forschung.“ čisto nepravičen. Tega očitka v tem slučaju ne sme pripisati antropologiji, ampak sebi!

izšla, razen morda E. Fischerjeve, zadnja leta niti ena nemška rasna karta, kar se ponavadi iz teksta in slik razvidi še bolje nego iz karte same. Res dobre rasne karte do danes še ni in je nemara še dolgo ne bo, tako dolgo, dokler n. pr. o Prusiji, ki jo Nemci tako radi proglašajo za izključno domeno nordijske rase, ne bomo avtentično vedeli, kako so po nji razširjeni vsaj glavni znaki, ki nam dajejo v izvestnih kompleksih rasno sliko.

LITERATURA.

- Banse E., 1929: Buch der Länder. Das Buch Abendland. Berlin.
Braun F., 1926: Europa als Erdteil. V Gerbing W.: Das Erdbild der Gegenwart. Leipzig.
Boule M., 1923: Les hommes fossiles. Paris.
Buschan G., 1923: Menschenkunde. Stuttgart.
Deniker J., 1926: Les races et les peuples de la terre. II. Ed., Paris.
Fischer A., 1924 in 1929: Prof. Hickmanns geograph.-statistischer Universalatlas. Wien.
Fischer E., 1927: Baur E., Fischer F., Lenz F.: Menschliche Erblichkeitslehre. III. Aufl., München.
Günther H. F. K., 1924: Rassenkunde des deutschen Volkes. VI. Aufl., München.
Günther H. F. K., 1925: Kleine Rassenkunde Europas. München.
Hauser O., 1924: Rasse und Kultur. Braunschweig und Hamburg.
Kraiftschek G., 1924: Rassenkunde. „Urgesch. Volksb.“ I. Band, Wien.
Laufensach H., 1926: Allgemeine Geographie. Gotha.
Lebzelter V., 1923: Beiträge zur physischen Anthropologie der Balkanhalbinsel. I. Zur physischen Anthropologie der Südslawen. Mitt. Anthr. Ges. Wien 53.
Philipsson A. 1928: Europa. III. Aufl. Europa außer Deutschland. Leipzig.
Pittard E., 1920: Les Peuples des Balkans. Paris, Genève et Lyon.
Schlaginhauen O., 1927: Körpergröße, Kopfform und Farbenmerkmale von 250 schweizerischen Rekruten. Bull. der Schweiz. Ges. f. Anthr. u. Ethn., Bern. Ref. A. K. iz Zeitschr. Ges. f. Erdkunde zu Berlin. 1928, 7/8. S. 351.
Škerlj B., 1927: Příklad k antropologii Jihoslovanů. Antropologie 5, 1/2, Praha.
— 1928: Kako naj razumemo dinarsko raso? Geogr. vestnik 4, Ljubljana.
Weidenreich F., 1927: Rasse und Körperbau. Berlin.
Weisbach A. 1895: Die Bosnier. Mitt. Anthr. Ges. Wien 25.
— 1903: Die Slowenen. Ib. 33
Zarnik B., 1928: O rasnom sastavu evropskog pučanstva. „Kolo“ (Matica Hrvatska). Zagreb.

Milko Kos:

CREINE MONS — KRAINBERG — KRANJSKA GORA, STARO IME ZA KARAVANKE.

S kraljevsko podelitvijo je prejela briksenska cerkev l. 1073. lovsko pravico (wildpannum) na svojih posestvih na Gorenjskem. Zanje navaja kraljevski diplom meje z besedami: „quorum prediorum longitudinem seu latitudinem certo rivorum limite determinavimus, de rivo Tobropotoch, quod teutonice Guetbach (dicitur), usque ad flumen Feistriza et a summo vertice Creine montis usque in medium fundum Sowe fluminis“ (Schumi, UB Krain, I, 59; Gradivo za zgod. Slovencev, III, št. 274). Za goro in vode, navedene v tej listini, podaja v letniku 1926 Geografskega Vestnika (str. 82—90) dr. J. Rus nove razlage. Tobropotoch — Guetbach mu je potok Dobrčnik, ki se, pritekajoč izpod Karavank, pri Hrušici izliva v Savo, Feistriza bi bila (Triglavska) Bistrica, ki teče skozi dolino Vrata, „summus vertex Creine montis se krije z današnjim imenom Triglav“, „medius fundus Sowe flu-